

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Jaroslava Vlašína a soudců JUDr. Milana Kamlacha a JUDr. Marie Součkové v právní věci žalobce **A. K.**, zastoupeného advokátem Mgr. Davidem Strupkem se sídlem Jungmannova 31, Praha 1, proti žalované **České správě sociálního zabezpečení** se sídlem Křížová 25, Praha 5, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. 11. 2004 čj. 12 Ca 50/2004 - 21,

t a k t o :

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24. 11. 2004 čj. 12 Ca 50/2004 - 21 **se zrušuje** a věc **se mu vrací** k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Žalobce podal včas kasační stížnost proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. 11. 2004 čj. 12 Ca 50/2004 - 21, kterým bylo rozhodnuto o zamítnutí žaloby žalobce proti rozhodnutí žalované ze dne 25. 7. 2003 a o tom, že účastníkům se nepřiznává náhrada nákladů řízení.

Z napadeného rozsudku se zjišťuje, že žalobce podal u Městského soudu v Praze žalobu proti shora uvedenému rozhodnutí žalované, jímž byla zamítnuta jeho žádost o poskytnutí jednorázové peněžní částky podle zákona č. 172/2002 Sb., o odškodnění osob odvezených do SSSR nebo do táborů, které SSSR zřídil v jiných státech (dále jen „zákon č. 172/2002 Sb.“). Žalobce v žalobě namítal, že nesouhlasí s tvrzením uvedeným v napadeném rozhodnutí, že nepředložil doklad o pobytu v táboře nucených prací. Uvedl, že jednoznačně prokázal československé občanství ke dni 20. 9. 1949, kdy byl proti své vůli eskortován do střediska sovětských státních příslušníků v Praze. Občanem SSSR v té době nebyl. Státní občanství SSSR mu bylo přiděleno proti jeho vůli dne 23. 6. 1961. Ze sběrného střediska byl asi za týden eskortován do střediska ve Vídni a odtud eskortován do pracovního

tábora č. 7 v Irkutské oblasti. Zde vykonával otrocké práce při těžbě dřeva a protože tuto práci fyzicky nezvládal, byl po čase přeřazen na práce do kuchyně v táboře. Skutečnost, že byl v pracovním táboře č. 7 v Irkutské oblasti od roku 1949 do roku 1956, prokázal archivním potvrzením Ministerstva vnitra Ruské federace ze dne 29. 5. 2002 a ze dne 2. 8. 2002. V tomto na druhém místě uvedeném potvrzení je podrobněji uvedeno, že byl od roku 1949 do roku 1956 na nucených pracích v pracovním táboře č. 7. Z tábora byl propuštěn nejdříve na začátku roku 1955 a nejpozději ke konci roku 1956; přesné datum se žalobce nepamatuje a nepodařilo se mu ho ani opakovaně zjistit. Jeho odvezení do SSSR a nucený pobyt však trval i po propuštění z pracovního tábora č. 7, protože jako cizinec byl evidován u zvláštního velitelství, byl nucen žít bez řádného dokladu totožnosti a bez možnosti volně se pohybovat v Irkutské oblasti. Musel se zdržovat jen v okruhu do 30 km od místa pobytu v A. a měl povinnost pravidelně měsíčně se hlásit na příslušném velitelství. Po propuštění z tábora žádal o navrácení československého dokladu totožnosti a o možnost vrátit se do Československa, avšak bezvýsledně. Proti jeho vůli mu bylo dne 23. 6. 1961 přiznáno občanství SSSR a lživě mu bylo sděleno, že pozbyl československé občanství. Od tohoto data se již nemusel hlásit na velitelství, ale stále mu nebylo dovoleno opustit Sibiř a byl nucen žít a pracovat v irkutské oblasti až do 4. 2. 1970. V únoru 1970 mu bylo umožněno opustit Sibiř a přestěhovat se do Moskevské oblasti. Získal sovětský pas, s nímž mohl cestovat do zahraničí, mohl by se vrátit do Československa. To neučinil proto, že uvěřil lživému tvrzení o ztrátě československého občanství. Žalobce proto považuje za dobu odvezení dobu od 20. 9. 1949 do 4. 2. 1970.

Žalovaná ve vyjádření k žalobě uvedla, že žalobce byl jako československý státní občan dne 20. 9. 1949 zatčen a následně odvezen do SSSR, kde byl na nucených pracích v táboře č. 7 v Irkutské oblasti. Žalobcova tvrzení o době jeho odvezení, která podal v průběhu správního řízení a v žalobě, jsou však nevěrohodná a jsou vyvrácena shromážděnými důkazy. Žalobce se relevantním způsobem, případně vůbec, nevyjadřuje k celé řadě rozporů. Především jde o to, že podle potvrzení Ministerstva vnitra Ruské federace ze dne 2. 8. 2002 byl na nucených pracích v Irkutské oblasti do února 1970, přičemž podle potvrzení Penzijního fondu Ruské federace ze dne 17. 2. 2003 žalobce ukončil v Irkutské oblasti dne 4. 2. 1970 poslední pracovní poměr. Toto potvrzení obsahuje podrobný rozpis žalobcových pracovních poměrů v době od května 1953 do února 1970; pracoval v různých kuchařských a cukrářských profesích na různých pracovištích včetně pionýrského tábora, internátní školy, kavárny apod. Rozpor je také v tom, kdy bylo žalobci povoleno odstěhovat se z Irkutské oblasti. Žalobce nevysvětlil, jak jako osoba umístěná v táboře nucených prací mohl vykonávat práci kuchaře, jak mu bylo povoleno uzavřít manželství s občankou SSSR. „Nesprávné“ je i žalobcovo tvrzení, že se do České republiky vrátil až v roce 1998, poté, co zjistil, že kontinuita jeho státního občanství nebyla přerušena.

Podle žalované ze shora uvedeného jednoznačně vyplývá, že žalobcova tvrzení ohledně délky jeho pobytu v táborech nucené práce jsou v rozporu s dalšími provedenými důkazy, které vyvracejí jeho tvrzení o tom, že v nich byl do února 1970. Žalovaná ponechala rozhodnutí na úvaze soudu.

Městský soud v Praze vyšel z obsahu správního spisu žalované. Konstatoval, že žalobce požádal u žalované o poskytnutí jednorázové peněžní částky podle zákona č. 172/2002 Sb. jako osoba odvezená do SSSR, a to za období od roku 1949 do roku 1970. Žalobce k žádosti připojil občanský průkaz, zprávu Magistrátu města Liberce ze dne 3. 4. 2000 o tom, že rozhodnutím Ministerstva vnitra ze dne 15. 1. 1948 mu bylo uděleno československé státní občanství. Potvrzením Státního okresního archivu v Liberci ze dne 9. 7. 2003 bylo doloženo, že žalobce byl dne 20. 9. 1949 eskortován do sběrného střediska

sovětských státních příslušníků v Praze. Žalobce dále předložil potvrzení archivu Ministerstva vnitra Ruské federace ze dne 17. 5. 2002, že byl v roce 1949 deportován do Irkutské oblasti, kde byl na nucených pracích do února 1970. Dalším dokladem je archivní potvrzení Ministerstva vnitra Ruské federace ze dne 2. 8. 2002, že žalobce byl v letech 1949 – 1956 na nucených pracích v pracovním táboře č. 7 v Irkutské oblasti, do roku 1961 byl evidován u zvláštního velitelství jako cizí státní příslušník. Na nucených pracích byl do února 1970. Ze zprávy Penzijního fondu Ruské federace ze dne 17. 2. 2003 soud zjistil, že žalobce v době od 15. 5. 1953 do 4. 2. 1970 pracoval v různých profesích v potravinářství. Z listiny vyplněné žalobcem dne 7. 12. 1956 je patrné, že žalobce dne 8. 9. 1955 uzavřel manželství s občankou SSSR, dne 11. 5. 1956 se jim narodila dcera a žil v bytě na konkrétně uvedené adrese v A.

Žalovaná podle Městského soudu v Praze dospěla při hodnocení důkazů k závěru, že tvrzení žalobce o jeho odvezení tak, jak je popsal ve své žádosti, nebylo věrohodně doloženo. Tvrzení žalobce, že jeho pobyt v SSSR byl nedobrovolný, bylo zpochybněno potvrzením vydaným ruským nositelem pojištění pro účely důchodového řízení v České republice, z něhož bylo zjištěno, že žalobce od 15. 5. 1953 pracoval jako kuchař v jídelně a pak pracoval v této či obdobné profesi nepřetržitě dále. V SSSR mu byl také přiznán starobní důchod v říjnu 1983. Žalovaná proto považovala za nevěrohodné potvrzení Ministerstva vnitra Ruské federace, že žalobce byl až do roku 1970 na nucených pracích v táboře č. 7. Toto tvrzení bylo zpochybněno tím, že žalobce již v letech 1953 – 1956 pracoval jako kuchař, vedoucí čtyř kuchařů a vedoucí výroby v pionýrském táboře.

Městský soud v Praze se ztotožnil se závěry učiněnými žalovanou, která vycházela z dostatečně zjištěných skutečností a postupovala v souladu se zákonem. Soud dospěl ve shodě se stanoviskem žalované k závěru, že není zcela jednoznačně prokázána skutečnost, že by žalobce byl odvezen do SSSR. Jedinou doloženou skutečností je, že byl 20. 9. 1949 deportován z Liberce do Prahy do sběrného střediska sovětských státních příslušníků. Tvrzení žalobce, že byl poté eskortován do Vídně a následně do pracovního tábora č. 7 v Irkutské oblasti, není doloženo. Shora uvedená potvrzení o tom, že žalobce byl v roce 1949 poslán do pracovního tábora č. 7 v Irkutské oblasti a na nucených pracích byl do února 1970, byla vyvrácena dalšími doklady – zprávou Penzijního fondu Ruské federace. Žalobce rozpory mezi jím doloženým archivním potvrzením a dalšími doklady, které se týkají jeho pobytu v SSSR, věrohodně nevyvrátil. Žádné další doklady nepředložil a jak z jeho vyjádření vyplývá, přesně si všechny skutečnosti nepamatuje. Žalovaná tedy při posuzování nároku žalobce nemohla postupovat jinak, než žádost o odškodnění zamítnout. Žalobce totiž jednoznačně nedoložil jednu z rozhodujících podmínek, tj. prokázání odvezení do SSSR.

Kasační stížnost je opřena o ust. § 103 odst. 1 písm. a), b) a d) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „s. ř. s.“). Vytýká Městskému soudu v Praze, že jeho skutkové závěry nemají dostatečnou oporu v provedených důkazech. Rozsudek je nepřezkoumatelný, neboť v odůvodnění není dostatečně vysvětleno, jak soud hodnotí provedené důkazy ve vzájemné souvislosti a jakými úvahami se řídil, některé důkazy v podstatě opomíjí.

Městský soud v Praze uzavřel, že není jednoznačně prokázáno, že žalobce byl odvezen do SSSR; za doložené má pouze to, že byl umístěn do sběrného střediska sovětských státních příslušníků v Praze. Archivní potvrzení Ministerstva vnitra Ruské federace o jeho umístění v pracovním táboře č. 7 v Irkutské oblasti má být vyvráceno zprávou Penzijního fondu Ruské federace, podle níž již od roku 1953 žalobce pracoval jako kuchař v jídelně. Soud dospěl k závěru, že žalobce rozpory mezi jednotlivými důkazy věrohodně nevyvrátil.

Žalobce zastává názor, že žalovaný i Městský soud v Praze vycházely z nesprávného pojetí materiální pravdy, již se správní řízení řídí, a z ní vyplývajícího rozvržení důkazního břemene. Žalovaný i soud správně konstatují, že mezi údaji obsaženými v listinách úřadů Ruské federace jsou rozpory, uzavírají však, že tyto rozpory je žalobce povinen věrohodně

vyvrátit a nárok zcela jednoznačně prokázat. Zásada materiální pravdy a zásada vyšetřovací mají své limity v praktických a materiálních možnostech správního orgánu. Je nesporné, že žadatel o přiznání určitého nároku nese do určité míry důkazní břemeno, pokud se týče povinnosti předložit doklady osvědčující jeho nárok. Toto důkazní břemeno však nelze vykládat tak, že veškeré rozpory mezi listinami musí být vyvráceny žadatelem, zatímco správní orgán je zbaven povinnosti rozpory odstraňovat, postačí mu je toliko konstatovat. Povinnost odstranit rozpory v důkazech je součástí volného hodnocení důkazů, správní orgán se má v přiměřené míře držet i zásady vyšetřovací. V odůvodnění rozsudku Městského soudu v Praze chybí jakékoli úvahy o odstraňování rozporů, soud je pouze konstatuje a to mu postačuje k věcnému závěru o nedůvodnosti žádosti.

Stěžejním závěrem soudu je úvaha o vyvrácení zpráv o pobytu žalobce v táboře jinými zprávami. Chybí však jakékoli odůvodnění, proč soud považuje za vyvrácené či rozporné tyto zprávy v rozsahu, v němž se týkají období před rokem 1953. Pokud žalovaný a soud tvrdí, že doklad o zaměstnání žalobce od roku 1953 zpochybňuje samotné odvěčení žalobce v roce 1949 a pobyt v táboře č. 7 do roku 1953, pak tento závěr není vůbec žádnou úvahou soudu podložen a je zcela nepřezkoumatelný. Soud dokonce považuje za neprokázané odvěčení samotné, ačkoli z dokladů vyplývá, že žalobce byl ve sběrném středisku a vzápětí na území SSSR. Žádný doklad nesvědčí o opaku. Správní orgán přitom další důkazy k této otázce neprováděl. Správní orgán mohl nepochybně uzavřít, že za dobu protiprávního odvěčení považuje pouze dobu do roku 1953 nebo 1955, pokud by takové stanovisko řádně odůvodnil.

Žalovaná ani soud se nevypořádaly s právním názorem, podle něhož lze do doby protiprávního odvěčení zahrnout i pobyt v Irkutské oblasti mimo pracovní tábor, kdy i takový pobyt byl nedobrovolný, event. byl založen na zásadním omezení svobody pohybu. Rozsudek je v tomto směru nepřezkoumatelný. Zákon výslovně nestanoví, že dobou protiprávního odvěčení je míněna pouze doba prokazatelně strávená v pracovním táboře. I když žalobci bylo umožněno pracovat mimo tábor a oženit se, neznamená to, že by na jeho osobu nebyla nadále aplikována politická represe, byť v nižší intenzitě, neslučitelná zejména s právem na svobodu pohybu, a to dokonce i ve srovnání s rozsahem, v jakém bylo právo svobody pohybu běžně přiznáváno v zemích tehdejšího socialistického tábora.

Žalobce navrhuje napadený rozsudek zrušit a věc vrátit Městskému soudu k dalšímu řízení.

Žalovaná ve vyjádření ke kasační stížnosti navrhuje její zamítnutí.

Nejvyšší správní soud, vázán důvody a rozsahem kasační stížnosti, dospěl k závěru, že kasační stížnost je důvodná. Při posuzování skutkového stavu vycházel Nejvyšší správní soud z výše citovaných listin vložených ve správním spisu. Z nich považuje za vhodné zrekapitulovat především obsah napadeného rozhodnutí, zjištění vyplývající z dalších listin nejsou sporná.

Nejvyšší správní soud z odůvodnění shora uvedeného rozhodnutí žalované zjistil, že žalovaná měla za prokázané následující skutečnosti:

Žalobce k žádosti nepředložil doklad o pobytu v táboře nucených prací, doložil pouze shora uvedené rozhodnutí Ministerstva vnitra Ruské federace o délce pobytu na nucených pracích. Podle tohoto potvrzení byl žalobce na nucených pracích v letech 1949 až 1956, a to v pracovním táboře č. 7. Údaje obsažené v této listině však zpochybňuje výše uvedené potvrzení Penzijního fondu Ruské federace, z něhož vyplývá, že žalobce již od 15. 5. 1953 pracoval jako kuchař v jídelně a od té doby až do 4. 2. 1970 pracoval v různých sovětských podnicích jako kuchař, cukrář a vedoucí výroby zmrzliny.

V odůvodnění tohoto rozhodnutí jsou dále popsány okolnosti odvěčení žalobce, jak je on sám uvedl. V odůvodnění rozhodnutí se uvádí, že z gramatického výkladu pojmu „odvěčení“ je zřejmé, že odvěčenou osobou je ten, kdo byl protiprávně přinucen opustit určitý prostor (území). Osoby, které opustily Československo dobrovolně, např. odešly za prací, za rodinou, s úmyslem vstoupit v zahraničí do armády a bojovat proti fašismu (pozn. soudu: v projednávané věci jde o rok 1949 a žalobce proti fašismu skutečně bojoval) proto nelze považovat za osoby protiprávně odvěčené. Lze tedy shrnout, že účelem zákona č. 172/2002 Sb. je přiznat odškodnění pouze osobám, které byly odvěčeny sovětskými orgány (orgány sovětské kontrarozvědky) z území Československa v době po podpisu Dohody ze dne 8. 5. 1944.

Z údajů, které má žalovaná k dispozici, vyplývá, že datum 20. 9. 1949 je doloženo potvrzením Státního okresního archivu v Liberci. O čs. státním občanství v rozhodné době nejsou pochybnosti. Z dalších poznatků však lze usuzovat, že nedobrovolný pobyt žalobce na území SSSR skončil nejpozději v letech 1955 – 1956. Ani toto datum však není prokázáno. Nevěrohodným se jeví i ta část potvrzení Ministerstva vnitra Ruské federace, podle níž žalobce byl až do roku 1970 na nucených pracích v táboře č. 7, neboť podle ruského nositele pojištění žalobce pracoval v letech 1953 – 1956 jako kuchař, vedoucí čtyř kuchařů a vedoucí výroby v pionýrském táboře. Žalovaná z výše uvedených důvodů považuje žalobcem požadovanou dobu odvěčení za neprokázanou.

V projednávané věci jde o posouzení dvou skutečností. Prvou je, zda žalobce byl odvěčen do SSSR tak, jak to má na mysli zákon č. 172/2002 Sb. Pokud by tomu tak bylo, je, vzhledem ke skutkovým okolnostem případu, druhou otázkou, za jakou dobu odvěčení mu má být přiznána jednorázová peněžní částka.

Městský soud v Praze vyšel z toho, že žalovaná ve svém rozhodnutí dospěla k závěru, že nebylo prokázáno, že žalobce byl odvěčen do SSSR. Z odůvodnění rozhodnutí žalované však takový závěr nevyplývá.

Pokud Městský soud v Praze v napadeném rozsudku dochází k závěru, že není zcela jednoznačně prokázána skutečnost, že by byl žalobce odvěčen do SSSR, pak je tento závěr v rozporu s provedenými důkazy i s logickým uvažováním. Mimo pochybnost je, že žalobce byl dne 20. 9. 1949 eskortován z Liberce do sběrného střediska sovětských státních příslušníků a ocitl se v SSSR v táboře nucených prací č. 7 v Irkutské oblasti. Úvaha o tom, že by snad žalobce v roce 1949, v období vrcholícího stalinizmu, dobrovolně odešel do Irkutské oblasti v SSSR a těžil zde dřevo, je zcela absurdní. Nejvyšší správní soud považuje za prokázané, že žalobce byl odvěčen do SSSR tak, jak to má na mysli zákon č. 172/2002 Sb.

Druhou otázkou však je, za jaké časové období má být žalobci přiznáno odškodnění. Žalobce požaduje toto odškodnění za období od svého odvěčení do roku 1970.

Z provedených důkazů je zřejmé, že žalobce od 15. 5. 1953 pracoval jako kuchař v jídelně a nadále až do konce období, za které požaduje odškodnění, pracoval v obdobném pracovním zařazení v sovětských podnicích. Žalobce v roce 1955 uzavřel manželství s občankou SSSR, z manželství se narodilo dítě, žalobce s rodinou žil v bytě v A. Po určitou dobu se ještě musel pravidelně hlásit u příslušného orgánu jako cizí státní příslušník, mohl se pouze v omezeném okruhu vzdalovat z místa bydliště.

Podle názoru Nejvyššího správního soudu je z těchto skutečností třeba dovodit závěr, že od 15. 5. 1953 žalobce získal určitou „svobodu“, a to prakticky ve stejném rozsahu jako občané SSSR v 50. letech; ostatně ani oni se po celou dobu existence SSSR nesměli

bez povolení vzdálit z okruhu svého bydliště. Žalobce pracoval mimo tábor nucených prací, mohl uzavřít manželství a bydlel v běžném bytě. Vše nasvědčuje tomu, že žalobce v té době žil běžným životem průměrného občana SSSR, protože povinnost hlásit se jako cizinec u úřadů nelze považovat za podstatné omezení, i když takto žil ve státě, který si jako své bydliště nevybral, byl do tohoto státu odvečen.

Nejvyšší správní soud vyslovuje právní názor, že žalobci je nutno přiznat jednorázové peněžní odškodnění za dobu od jeho odvečení do SSSR do 14. 5. 1953, tedy po dobu jeho pobytu v táboře nucených prací, a to z důvodů, které jsou shora uvedeny. Pobyt žalobce v SSSR po tomto datu již podle názoru Nejvyššího správního soudu nezakládá podmínky pro poskytnutí odškodnění ve smyslu zákona č. 172/2002 Sb.

Nejvyšší správní soud ještě podotýká, že žalovaná i Městský soud v Praze na několika místech vytýkají žalobci, že určité rozpory v důkazech nevysvětlil nebo věrohodně nevyvrátil. K tomu je třeba uvést, že žalovaná nedala žalobci žádnou procesní možnost, aby tyto rozpory mohl vysvětlit. Podle § 7 odst. 2 zákona č. 172/2002 Sb. se na toto řízení použije, pokud tento zákon nestanoví jinak, správní řád. Podle § 21 odst. 1 správního řádu správní orgán nařídí ústní jednání, vyžaduje-li to povaha věci, zejména přispěje-li se tím k jejímu objasnění. Tento procesní úkon žalovaná neučinila a ani prostě nevyzvala žalobce, aby se k rozporům v důkazech vyjádřil. Jinou otázkou ovšem je, proč např. Městský soud v Praze vytýká žalobci, že nevysvětlil, jak bylo možné, že mu jako cizímu státnímu příslušníkovi pobývajícímu v táboře nucených prací bylo povoleno uzavřít manželství s „ruskou“. Je pochopitelné, že žalobce na takovou otázku nemůže znát odpověď a není jasné, co Městský soud v Praze z hlediska posouzení uplatněného nároku na odškodnění od tohoto vysvětlení očekával.

Nejvyšší správní soud dospěl k tomu, že kasační stížnost je důvodná (§ 110 odst. 1 s. ř. s.) a zrušil napadené rozhodnutí pro nezákonnost spočívající v nesprávném posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení (§ 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s.).

V dalším řízení je Městský soud v Praze vázán právním názorem Nejvyššího správního soudu (§ 110 odst. 3 s. ř. s.) tak, že žalobce splňuje podmínky pro přiznání jednorázové peněžní částky podle zákona č. 172/2002 Sb. za dobu od 20. 9. 1949 do 14. 5. 1953.

O náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti rozhodne Městský soud v Praze v novém rozhodnutí (§ 110 odst. 2 s. ř. s.).

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 27. září 2005

JUDr. Jaroslav Vlašín
předseda senátu